

Leelaura Leskelä

Selkokieli auttaa, kun yleiskieli on potilaalle liian vaikeaa

Puoli miljoonaa suomalaista tarvitsee selkokieltä

Kansalaisilla on tapana lajitella lääkärikieli samaan laariin kuin juristikieli: se on jotakin, jota ei välttämättä ole edes tarkoitettu mattimeikäläisen ymmärrettäväksi. Käytännön potilastyössä lääkäreistä kouliintuu kuitenkin usein monipuolisia kielenkäyttäjiä, jotka osaavat muokata viestiään erilaisille potilaille ja eri tilanteisiin sopivaksi. Yhä useampi lääkäri myös tunnustaa, että hyvä kielenkäyttö on taitolaji, jota pitää harjoitella. Vaikka lääkärien viestintätaidot ovat parantuneet, selkokieli tunnetaan lääkärikunnassa edelleen melko pin-tapuolisesti.

Selkokieli on eri asia kuin selkeä, ymmärrettävä ja asiallinen virkakieli, jota hallintolain yhdeksäs pykälä velvoittaa kaikkia viranomaisia käyttämään. Selkokielellä tarkoitetaan suomen kielen muotoa, jossa ilmaisutapaa on muokattu vielä yleiskieltäkin helpommaksi. Se on kielimuoto, jota tarvitsee arvion mukaan noin 430 000–560 000 ihmistä Suomessa (1).

Noin puolelle miljoonalle kansalaiselle hyvä ja selkeäkin yleiskieli on liian vaikeaa (**TIETO-LAATIKKO**). Selkokielen tarpeen taustalla voi olla synnynnäisiä, neurobiologisia kielenkäyttöön vaikuttavia ongelmia, esimerkiksi kehitysvamma tai autismikirjon häiriö. Syynä voivat olla myös elinaikana sairauden tai vamman vuoksi heikentyneet kielelliset taidot. Esimerkiksi monet muistisairaavat tai afaattiset sekä hyvin iäkkäät henkilöt hyötyvät selkokielestä (2).

Eniten selkokielen tarvetta Suomessa lisää maahanmuuton lisääntyminen. Vaikka Suomeen muuttanut ihminen opiskelisi suomea

ahkerasti, kestää melkoisen tovin, ennen kuin potilasohjeet tai muut lääketieteelliset dokumentit avautuvat kielenoppijalle. Osa maahanmuuttajista ei välttämättä saavuta koskaan sel-laista kielitaitoa, että he pystyisivät lukemaan ja ymmärtämään yleiskielistä tekstiä.

Selkokielen tarve on otettu erinomaisesti huomioon Satakunnan sairaanhoitopiirissä, jossa kaikki potilaille tarkoitettut verkkosivut on muokattu selkokielelle (3). Myös runsas määrä potilasohjeita on selkokielistetty. Sairaanhoidopiiri on hakenut Selkokeskuksesta virallisen selkotunnuksen kaikille selkokielisille materiaaleille. Selkokielen palvelu on todettu niin hyväksi, että sairaanhoitopiirille myönnettiin vuonna 2015 Vuoden selväsananainen -palkinto.

On helppo ymmärtää, mitä hyötyä sairaanhoitopiirille on ollut selkokielestä. Kun potilaat ymmärtävät hoito-ohjeet kertalukemalla, turhat tiedustelut ja poliklinikakäynnit vähenevät. He tulevat leikkaukseen tai toimenpiteeseen oikein valmistautuneina, koska selkokielistä ohjetta on ollut helppo noudattaa. He suhtautuvat myös hoitoon luottavaisemmin ja rauhallisemmin, koska ovat ymmärtäneet, mitä siinä tapahtuu ja mitä heille tehdään.

Selkokieltä on Suomessa kehitetty 1980-luvulta lähtien. Nykyisin tiedetään jo melko hyvin, millaiset sanat tai suomen kielen rakenteet ovat helppoja tai vaikeita ihmisille, joilla on kielellisiä vaikeuksia. Selkokirjoittajan on käytettävä yleistä ja konkreettista sanastoa, esimerkiksi on puhuttava leikkauksesta eikä kirurgisesta toimenpiteestä. Hänen on vältettävä sellaisia

TIETOLAATIKKO.

Yleiskielellä elvytyksestä:

Elvytyksen onnistumisen ratkaisee ennen kaikkea aika, joka kuluu sydämen pysähtymisestä elvytyksen aloittamiseen. Tapahtumapaikalla olevan auttajan pitäisi olla elvytystaitoinen ja hänellä tulisi olla rohkeutta auttaa. Nopeasti aloitettu elvytys kaksin- tai jopa kolminkertaistaa autettavan selviytymisen mahdollisuuksia. (www.terveyskirjasto.fi)

Selkokielellä elvytyksestä:

On tärkeää aloittaa elvytys nopeasti. Jos ihmisen sydän on pysähtynyt, elvytys täytyy aloittaa heti. Tärkeää on myös, että auttaja osaa elvyttää oikein ja uskaltaa auttaa.

kielen rakenteita, joita esiintyy harvoin tai lähinnä vain kirjoitetussa kielessä, esimerkiksi lauseenvastikkeita (toimittaessa, lähetettyään) tai mutkikkaita ilmauksia (toimittamiemme, lähetettävälle).

Tiedämme myös, miten tekstin johdonmukaisuus syntyy ja miten siitä tulee lukijalle helpposti hahmotettavaa sekä mikä taas sekoittaa tai hämmentää lukijaa. Johdonmukaisessa tekstissä lukijan ei tarvitse arvailla kirjoittajan tarkoituksia eikä etsiä punaista lankaa, vaan tekstin logiikka rakentuu hänen silmissään samalla, kun hän lukee. Yllättävän usein potilaan on vaikea ymmärtää lääkärin kirjoittamaa tekstiä juuri siitä syystä, että sen sisäinen logiikka on heikko muidenkin kuin terveydenhuollon ammattilaisten näkökulmasta.

Myös tekstin ulkoasu, kuvat ja visuaaliset keinot vaikuttavat luettavuuteen. Selkoteksti esimerkiksi rivitetään kapeammalle palstalle kuin yleiskielinen teksti. Silloin riviltä toiselle siirtyminen on helpompaa ja tekstin pääviesti hahmottuu lukijalle nopeammin. Parhaan käsityksen selkokielestä saa vertaamalla sitä yleiskieleen (**TIETOLAATIKKO**).

Selkokeskus on koonnut tätä tietoa selkokielen teorian tueksi jo parin vuosikymmenen ajan (4,5,6). Yhdessä Kotimaisten kielten keskuksen kanssa on kehitteillä selkokielen mittari kielen ammattilaisten ja tutkijoiden käyttöön. Sille on tarvetta, sillä tutkimusta selkokielestä on Suomessa toistaiseksi vähän.

Selkokieltä vastustetaan toisinaan siksi, että sen pelätään leimaavan sitä tarvitsevat ihmiset tyhmiksi. Tästä pelosta kannattaa jo vapautua. Hyvä ja ymmärrettävä kieli on jokaisen perusoikeus. Kannustankin kaikkia lääkäreitä käyttämään selkokieltä silloin, kun sitä tarvitaan!

On ilmeistä, että vaikeita asioita ei ole aina helppo sanoa yksinkertaisesti. Lääketieteen kieli on mutkikasta ja tilanteet lääkärin vastaanotolla usein vaativia. Pienellä perehtymisellä selkokieleeseen pääsee jo pitkälle, ja aloittaa voi vaikkapa lukemalla Lääkärikirja Duodecimin selkoartikkeleita (7). Selkokeskuksen sivuilta löytyy myös ohjeita ja neuvoja selkokielestä kiinnostuneille. Tärkeintä joka tapauksessa on potilaan kohtaaminen. ■

LEEALaura LESKELÄ, FM
Selkokeskuksen kehittämisspäälikkö,
päätoimittaja
Selkokeskus, Kehitysvammaliitto

SIDONNAISUUDET
Ei sidonnaisuuksia

KIRJALLISUUTTA

1. Selkokielen tarvearvio 2014. Helsinki: Selkokeskus 2015 [luettu 1.12.2016]. <http://selkokeskus.fi/selkokieli/tarvearvio/>.
2. Leskelä L, Lindholm C, toim. Haavoittuva keskustelu: keskusteluanalyttisiä tutkimuksia kielellisesti epäsymmetrisestä vuorovaikutuksesta. Helsinki: Kehitysvammaliiton tutkimuksia 6/2012.
3. Satakunnan sairaanhoitopiirin potilassi-
vut: selkokieli. Satakunnan sairaanhoitopiiri [luettu 1.12.2016]. <http://www.satshp.fi/potilaille/Sivut/default.aspx>.
4. Selkokieli. Helsinki: Selkokeskus 2015 [luettu 1.12.2016]. <http://selkokeskus.fi/selkokieli/>.
5. Leskelä L, Kulkki-Nieminen A. Selkokirjoittajan tekstilajit. 2. painos. Helsinki: Opike 2015.
6. Virtanen H. Selkokielen käsikirja. Helsinki: Opike 2009.
7. Lääkärikirja Duodecim -selkokieliartikkelit [verkkotietokanta]. www.terveysportti.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_teos=ids.